

Filosoofiaolümpiaadi juhend 2019/20. õppeaastaks

Olümpiaadil võivad osaleda kõigi põhikoolide ja gümnaasiumide ning kutseõppeasutuste õpilased, kes on sündinud 1997. aastal või hiljem.

Olümpiaadi korraldus

Olümpiaad toimub kahes voorus. Eelvoor osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee, mis saata korraldajatele hiljemalt 17. veebruariks 2020. Lõppvoor toimub 26.-29. märtsil 2020 Tartus ja sinna pääsevad eelvooru essee pingerea alusel kümme parimat. Lõppvooru kolmele parimale on diplomid ja temaatilised auhinnad. Kaks parimat osalevad mais 2020 rahvusvahelisel olümpiaadil Lissabonis, Portugalis. Olümpiaadi parimatele rakenduvad Tartu Ülikooli või Tallinna Ülikooli astumisel soodustingimused vastavalt ülikoolide vastuvõtueeskirjadele. Vastuvõtutingimusi arvestamata võetakse kõik lõppvooru pääsenud gümnaasistid soovi korral õppima filosoofiat Tartu Ülikoolis või Tallinna Ülikoolis.

Eelvoor

Olümpiaadil osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee mahuga 1000–1500 sõna. Essee teemade valik:

1. Järgi hea juurde viivat Seadmust, ära järgi seda, mis viib halva juurde! Seadmuse järgija elab õnnelikult siin ilmas ja ka teises.

Vaata maailma nii, nagu vaatad mulli, nagu vaatad terendust, ning surmaisand ei näe sind!

Minge ja vaadake seda kireva kuningatõlla sarnast maailma! Teadjal ei ole asja seal, kus rabelevad rumalad.

Dhammapada, ptk 169-171 tõlk. Linnart Mäll

Soovituslik kirjandus

Dhammapada. TÜ orientalistikakeskus ja Budismi Instituut, 2005. Ka võrgus:

<https://www.eao.ee/tekstid/klassika/dhammapada/>

Linnart Mäll, Märt Läänemets, Teet Toome “Ida mõtteloo leksikon”, Tartu 2006, ka võrgus:

https://budismiinstituut.ee/leksikon/leksikon_tekst.pdf

Tema Pühadus dalai-laama “Iidne tarkus, moodne maailm. Uue aastatuhande eetika”, Tartu 2001

Dzongsar Jamyang Khyentse “Mis teeb budistist budisti?”, Tallinn 2010

Thich Nhat Hanh “Olge kõikjal vabad”, Pegasus 2011

Tom Lowenstein “Buddha tee. Budism - vaimse virgumise tee”, Tallinn: Ilo 2001

Linnart Mäll “Dhammapadast” paali keele ja kirjanduse abc taustal”, kogumikus “Nulli ja lõpmatuse kohal”, Tartu 1998 lk 32-37 või “Loomingu” Raamatukogu” 1977, 24

Linnart Mäll “Humanistlike baastekstide kontseptsioon”, kogumikust Budismi pühad raamatud I, Tartu 2004, lk 213-229

2. Niisiis arvatakse, et on olemas Üldine Hüve, poliitika ilmselge majakatuli, mida on alati kerge määratleda ning mis on igale normaalsele inimesele ratsionaalse argumendi varal nähtavaks tehtav. Niisiis ei saa selle mittenägemisele olla mingit vabandust ega saa seda

mittenägevate inimeste olemasolu õigupoolest seletada muuga kui ignorantsuse — mis on parandatav —, rumaluse ja ühiskonnavastase huviga.

- Joseph A. Schumpeter "Kaks demokraatiakontseptsiooni"

Soovituslik kirjandus

Joseph A. Schumpeter "Kaks demokraatiakontseptsiooni", rmt Kaasaegne poliitiline filosoofia. EYS Veljesto, 2002, lk 63-98.

Jonathan Wolff, (2005). Peatükk 3 - Kes peaks valitsema?. Raamatus "Sissejuhatus poliitikafilosoofiasse", Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 81-127.

Aristoteles. Poliitika, 3. raamat, Ilmamaa, 2015

Louis Pojman. Peatükk 4 - Väärtus: hüve otsing. Raamatus "Eetika: õiget ja väärast avastamas", Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005, lk 110-137.

John Rawls. Õiglus kui ausameelsus: taasesitus, Valgus, 2015. Eriti: §2, §9-11, §17

Jean-Jacques Rousseau, Ühiskondlikust lepingust ehk riigiõiguse põhiprintsiibid.

Varrak, 1998. Eriti: 2. raamat 3. peatükk, 3. raamat.

3. Niisiis järeldatakse, et loode on – või vähemalt oleks parem, kui me ütleksime, et on – eostamishetkest peale isik. Kuid see järeldus ei pea paika. Samasuguseid väiteid võib esitada tõru arenemise kohta tammepuuks, kuid sellest ei järeldu, et tõrud oleksid tammed või et oleks parem, kui me ütleksime, et nad seda on. Sääraseid argumente nimetatakse mõnikord „libeda tee argumentideks” – küllap see fraas seletab ennast ise – ning on jahmatav, et abordivastased neile nii suurel määral ja ebakriitiliselt toetuvad.

Judith Jarvis Thomson "Abordi kaitseks" (lk. 9)

Soovituslik kirjandus

Judith Jarvis Thomson "Abordi kaitseks", kogumikus Bioetika võtmetekste. TÜ Kirjastus 2018, lk 9-32.

Mihael Tooley, Abort ja lapsetapp, Bioetika võtmetekste, lk 33-66.

Don Marquis, Miks on abort ebamoraalne? Bioetika võtmetekste, lk 67-94.

Hilde Lindemann, "...Aga mina ei teeks seda iial": abordiintuitsioon ja moraalne vedamine. Bioetika võtmetekste, lk 95-120.

Aive Pevkur, Abort ja naise õigus oma kehale, kogumikus Eetika. Interdistsiplinaarsed lähenemised, Tallinn 2006, lk 348-360.

Valdar Parve, Abordiprobleem moraaliteooriate konkurentsis, kogumikus Mõistlike valikute õigustamise filosoofilised eeldused, Tartu 1995, lk 131-145.

4. On vaja aru saada, kuidas keel kehastab ja kehtestab norme ning väärtusi. See vajadus ületab kaugelt feminismi huviala, ning selle tõstatatud küsimused on saanud kriitiliseks igapäevaseks jaoks, kes praegu töötab teaduse ajaloo, filosoofia või sotsioloogia vallas. Et see kipub libisema käest enamikul töötavatel teadlastel, on just nimelt selle tõsiasi tulemus, et nende maailmavaates mitte ainult ei puudu, vaid see ka välistab keele mõju tunnustamise selle suhtes, mida nad oma igapäevastes tegevustes teadlastena mõtlevad ja teevad. -- Evelyn Fox Keller "Sugu ja teadus", kogumikus "Elu saladused, surma saladused: esseed keelest, soost ja teadusest" (Secrets of Life, Secrets of Death: Essays on Language, Gender, and Science, Routledge 1992)

Soovituslik kirjandus

Evelyn Fox Keller, Mõtisklusi soost ja teadusest. TÜ Kirjastus, 2001

John L. Austin, Kuidas teha sõnadega asju. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2018

E von Glaserfeld, Radikaalne konstruktivism: Üks teadmise ja õppimise viis. Tallinn: EKSA, 2018 (vt eriti 1-2 ptk)

Ernesto Laclau, Eetika, normatiivsus ja seaduse heteronoomsus. - rmt. Laclau, Antagonism, poliitika, hegemoonia. Valik esseid. Tartu: EYS Veljesto, 2015, lk 362-373.

Esseele lisada kindlasti isikuandmed (ees- ja perekonnanimi, kool ja klass, isiklikud kontaktandmed: telefon, e-post). Essee saata hiljemalt **17.02.2020** e-aadressil leoluks@hot.ee, sealt saadetakse esseed anonüümselt edasi žüriile. **Palun esitada essee failivormingus, kust on tehniliselt mugav infot välja kopeerida** (doc, rtf või odt, aga mitte pdf).

Žürii koosseis:

Heidy Meriste — TÜ filosoofiadoktorant (žürii esimees)

Märt Põder — filosoofiamagister

Margus Vihalem — filosoofiadoktor, TLÜ filosoofialektor

Mats Volberg — filosoofiadoktor, TÜ teadur

Ada Tamme — filosoofiamagister, Ülenurme gümnaasiumi filosoofiaõpetaja

Hindamisel lähtutakse viiest kriteeriumist:

- 1) **Vastavus teemale.** Kui hästi on autor mõistnud, milliste küsimuste käsitlemine on teemast tulenevalt vajalik? Mil määral kasutab autor asjakohaseid materjale ning sobivaid näiteid. Kas esineb kõrvalekalduvusi teemast?
- 2) **Teema filosoofiline mõistmine.** Mil määral näitab autor teadmisi asjakohastest filosoofiaprobleemidest? Kui hästi mõistab autor filosoofilisi argumente ja mõisteid?
- 3) **Argumentatsiooni veenmisjõud.** Kui veenvalt ja teravalt areneb essees autori argumentatsioon? Kas autori positsioonid on selgelt väljendatud?
- 4) **Essee sisemine kooskõla.** Kas autor arendab oma argumentatsiooni nii, et selle erinevad astmed on omavahel kooskõlas?
- 5) **Originaalsus.** Kui originaalne on autori mõttekäik?

Kui mitu õpilast koguvad võrdse arvu punkte, siis otsustab edasipääsu kõrgem skoor argumentatsiooni veenmisjõu kategoorias.

Filosoofilise kirjutamise tehnikate kohta vt <http://filosoofiakirjutamine.weebly.com/>;

Tiiu Hallap, *Mõned mõtted filosoofiaessee kirjutamisest*:

<https://filosoofiakirjutamine.weebly.com/kirjandus-lisalugemiseks.html>

Argumenteerimise kohta vt Tiiu Hallap, Argumenteerimisoskus:

<http://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/sites/6/2016/10/Argumenteerimisoskus.pdf>

Vene õppekeele koolide õpilased võivad kirjutada eelvooru essee vene keeles, kuid tuleb silmas pidada, et lõppvooru pääsemise korral tuleb eesti keeles väidelda. Lubatud on ka eelvooru essee kirjutamine inglise keeles.

Lõppvoor

Lõppvoor toimub 26.-29. märtsil Tartus. 26.–27. märtsil toimuvad loengud ja seminarid valmistamaks tulevasi võitjaid ette rahvusvaheliseks olümpiaadiks. 28. märtsil toimuvad lõppvooru 1. ja 2. ülesanne.

1. *ülesanne* on 4-tunnine võõrkeelne essee (lubatud on inglise, saksa ja prantsuse keel, samasugune ülesanne on ka rahvusvahelisel olümpiaadil).

2. *ülesanne* on test loogikast. Kontrollitakse järeldamise, varjatud eelduse leidmise, väidete samasuse kindlakstegemise ning väidete eitamise oskust. (vt **Meos**, I, Loogika.

Argumentatsioon. Mõtlemiskultuur, Tallinn 2003: Otsustus (28-44, e-raamatus 26-41), Otsustuste eitamine (45-52, e-raamatus 42-49), Predikaatloogika järeldused (70-79; e-raamatus 67-84) e-raamatu link: http://hum.ttu.ee/indrek/e_raamat/Meos_I_Loogika.pdf; või **Grauberg**, E. Loogika, keel ja mõtlemine, Tallinn 1996; või **Vuks**, G. Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999 või **Kasak**, E. Loogika alused, Tartu 2014 (lk 59-237, eriti varjatud eelduse leidmist puudutavad ülesanded lk 216-2018, 228-229, 234-237).

Loogikasümbolite valdamist ei nõuta.

29. märtsil toimuvad lõppvooru 3. ja 4. ülesanne.

3. *ülesanne* on paarikaupa väitlemine ühe filosoofiaprobleemi üle (iga paar saab loosiga probleemi ning positsiooni, mida tuleb kaitsta — nt *tahtevabaduse poolt või vastu*). Väitluses hinnatakse argumentide/vastuargumentide veenvust, mõistelist selgust ja väljendusoskust. Eelmiste aastate teemade näiteid: parem on olla ise eeskuju kui eeskuju järgida; kõigil kultuuridel peaksid olema samad moraalinormid.

4. *ülesanne* on valikvastustega test filosoofia põhimõistete- ja teooriate kohta. Küsimused koostatakse Indrek Meose õpikus „Filosoofia põhiprobleemid“ (Tallinn 1998, võrgus: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filos_pohiprobleemid.pdf) käsitletud teemade põhjal, filosoofia terminite tundmist kontrollitakse Indrek Meose „Filosoofia sõnaraamatus“ (Koolibri, 2002, võrgus http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf) sisalduvas mahus.

Hindamine: 1. ülesande eest on võimalik saada 50 punkti, ülejäänute eest a 10 punkti.

Võrdsete punktide korral otsustab 1. ülesande kõrgem hinne.

Olümpiaadi tulemused avaldatakse nimeliselt teaduskooli kodulehel www.teaduskool.ut.ee

Täiendav info leoluks@hot.ee